

ΘΕΜΑ 6ο
(Λυσίας, Επιτάφιος 75-76)

- Μόνην δ' ἂν μοι δοκοῦμεν ταύτην τοῖς ἐνθάδε κειμένοις ἀποδοῦναι χάριν, εἰ τοὺς μὲν τοκέας αὐτῶν ὁμοίως ὥσπερ ἐκεῖνοι περὶ πολλοῦ ποιοίμεθα, τοὺς δὲ παῖδας οὕτως ἀσπαζοίμεθα ὥσπερ αὐτοὶ πατέρες ὄντες, ταῖς δὲ γυναῖξιν εἰ τοιούτους βοηθοὺς ἡμᾶς αὐτοὺς παρέχοιμεν, οἷοίπερ ἐκεῖνοι ζῶντες ἦσαν. τίνας γὰρ ἂν εἰκότως
- 5 μᾶλλον τιμῶμεν τῶν ἐνθάδε κειμένων; τίνας δ' ἂν τῶν ζώντων δικαιότερον περὶ πολλοῦ ποιοίμεθα ἢ τοὺς τούτοις προσήκοντας, οἱ τῆς μὲν τούτων ἀρετῆς τὸ ἴσον τοῖς ἄλλοις ἀπέλαυσαν, ἀποθανόντων δὲ μόνοι γνησίως τῆς δυστυχίας μετέχουσιν;

ΣΧΟΛΙΑ

- 1 **Μόνην:** κατηγορηματικός προσδιορισμός στο 'χάριν'. **ἂν...ἀποδοῦναι:** Υπάρχουν τα εξης 'ἂν': (i) το υποθετικό, το οποίο συντάσσεται μόνο με υποτακτική και εισάγει υποθετική πρόταση. (ii) το επίσης υποθετικό - αοριστολογικό, το οποίο απαντά μετά από αναφορικές αντωνυμίες (ὅς ἂν + ὑποστ.), ή μετά από χρονικούς συνδέσμους (ὅτε ἂν, ὅταν) πάντοτε με υποτακτική. (iii) το δυνητικό, το οποίο συντάσσεται μόνο με οριστική ιστορικού χρόνου. (iv) το επίσης δυνητικό, που συντάσσεται με ευκτική. (v) το επίσης δυνητικό που συντάσσεται με απαρέμφατο. Εδώ ισχύει η περίπτωση (iii) με το δυνητικό ειδικό απαρέμφατο 'ἂν ἀποδοῦναι', αντικείμενο στο 'δοκοῦμεν', και ισοδυναμεί με ειδική πρόταση με δυνητική ευκτική, καθώς δηλώνει το δυνατόν στο παρόν – μέλλον (δοκοῦμεν μοι ὅτι ταύτην χάριν ἂν ἀποδοίμεν τοῖς ἐνθάδε κειμένοις). Προσέξτε την διαφορά ανάμεσα στο προσωπικό 'ἐγὼ δοκῶ = *εγὼ γράνομαι*', και στο απρόσωπο 'δοκεῖ μοι *μου γράνεται*'. **μοι δοκοῦμεν:** με ενν. υποκ. το 'ἡμεῖς *εμεῖς γρανόμεσθε σε ἐμένα ή ἐγὼ θεωρῶ ὅτι ἐμεῖς*'. **τοῖς ἐνθάδε κειμένοις:** έναρθρη μτχ. ως ουσιαστικό που συντάσσεται με απαρέμφατο ως αντικείμενο. **ταύτην...χάριν:** Προσέξτε: δεν λέει 'ἀποδοῦναι ταύτην <τὴν> χάριν', αλλά 'ἀποδοῦναι ταύτην χάριν', που σημαίνει ότι η αντωνυμία είναι το αντικείμενο στο απαρέμφατο 'ἀποδοῦναι', και το 'χάριν' είναι επιρρηματικό κατηγορούμενο του τρόπου. Δηλ. δεν εννοεί 'θεωρῶ ὅτι ἐμεῖς εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδώσουμε σ' αὐτούς αὐτὴν τὴν ευγνωμοσύνη', αλλά 'θεωρῶ ὅτι ἐμεῖς εἶναι δυνατόν νὰ ἀποδώσουμε σ' αὐτούς αὐτὴν *ὡς ευγνωμοσύνη*'. Αν το 'χάριν' είχε ἄρθρο, τα πράγματα θα ἦσαν αλλιώς. **εἰ...περὶ πολλοῦ ποιοίμεθα:** υποθετική πρόταση με 'εἰ+εὐκτική' και με απόδοση το δυνητικό απαρέμφατο 'ἂν ἀποδοῦναι', το οποίο επειδή αναλύεται σε δυνητική ευκτική, δημιουργεί ένα υποθετικό λόγο της απλής σκέψης. Ο υποθ. λόγος είναι πλάγιος, διότι η απόδοσή του εἶναι απαρέμφατο κι όχι κύρια πρόταση. Το ρ. 'περὶ πολλοῦ ποιοῦμαι τινά / τι *φροντίζω πολύ κάποιον / κάτι – ενδιαφέρομαι πολύ για κάποιον / κάτι*'.
2 **τοὺς μὲν τοκέας αὐτῶν:** η έναρθρη αιτιατική είναι αντικείμενο στο ρ., και η γενική είναι κτητική. 'αὐτῶν = τῶν ἐνθάδε κειμένων = *τους γονεῖς αὐτῶν ἐδῶ τῶν νεκρῶν*'. **ὥσπερ ἐκεῖνοι:** δευτερεύουσα αναφορική παραβολική πρόταση χωρίς ρ., που όμως εννοείται το: 'περὶ πολλοῦ ποιοῦνται'. 'ἐκεῖνοι = *οἱ ἐνθάδε κείμενοι = αὐτοὶ ἐδῶ οἱ νεκροί*'. **τοὺς δὲ παῖδας:** ενν. 'τοὺς δὲ παῖδας τῶν ἐνθάδε κειμένων = *τα παιδιά τῶν συγκεκριμένων νεκρῶν*'.

- 3 άσπαζοίμεθα:** εννοείται πάλι ο υποθετικός 'εί', οπότε έχουμε μια ίδια δεύτερη υποθετική πρόταση με την ίδια απόδοση, όπως και η προηγούμενη. **ὥσπερ αὐτοὶ πατέρες ὄντες:** Δύο πράγματα χρειάζονται ιδιαίτερη προσοχή εδώ: **(1^{ον})** η αλλαγή της αντωνυμίας 'ὥσπερ ἐκεῖνοι' πιο πριν, σε 'ὥσπερ αὐτοί' τώρα. Αλλαγή αντωνυμίας σημαίνει αλλαγή 'προσώπων'. Άρα άλλοι είναι οι 'ἐκεῖνοι' κι άλλοι οι 'αὐτοί'. Οι 'ἐκεῖνοι' είναι σίγουρα 'οἱ ἐνθάδε κείμενοι = *οι συγκεκριμένοι νεκροί*'. Το πρόβλημα είναι ποιοί κρύβονται πίσω από το 'αὐτοί'. Αν το αφήσετε ως 'αὐτοί' χωρίς να ξέρετε για ποιους μιλάτε, τότε έχετε κάνει ζημιά και στην μετάφραση, αφού δεν ξέρετε τι μεταφράζετε, αλλά και στην σύνταξη. Η λύση είναι μία: με την αντωνυμία 'αὐτοί' πολύ συχνά υπονοείται η αυτοπαθής αντ. 'ἡμεῖς αὐτοί', οπότε με το 'αὐτοί' αναφέρεται στους ίδιους τους Αθηναίους πολίτες που ακούνε τον 'Επιτάφιο' λόγο. **(2^{ον})** άλλη σύνταξη έχει το 'ὥσπερ ἐκεῖνοι', κι άλλη το 'ὥσπερ αὐτοὶ ὄντες'. Ο πρώτος 'ὥσπερ' εισάγεται αναφορική παραβολική πρόταση, της οποίας το ρ. εννοείται, όπως είδαμε. Όμως ο δεύτερος 'ὥσπερ' δεν εισάγει καν πρόταση, διότι συντάσσεται με την *μτχ.* 'ὄντες', και δημιουργεί μια παραβολική, επιρρηματική συνημμένη *μτχ.*, που εκφράζει υποκειμενική σκέψη. **πατέρες:** κανονικό κατηγορούμενο. **ταῖς δὲ γυναιξίν:** ενν. 'τῶν ἐνθάδε κειμένων = *στις γυναίκες των συγκεκριμένων νεκρῶν*', η δοτική συντάσσεται με το ρ. 'παρέχοιμεν' ως αντικείμενο 'παρέχω τι τινί *δίνω κάτι σε κάποιον*'. **εἰ...παρέχοιμεν:** τρίτη στην σειρά υποθετική πρόταση ίδια με τις δυο προηγούμενες με την ίδια κοινή απόδοση. **τοιούτους βοηθούς:** αντωνυμία & επίθετο εξαρτώνται από το 'ἡμᾶς αὐτούς', το οποίο είναι αντικείμενο του 'παρέχοιμεν'. Συγκεκριμένα το 'βοηθούς' είναι επιρρηματικό κατηγορούμενο του τρόπου στο 'ἡμᾶς αὐτούς' και το 'τοιούτους' είναι κατηγορηματικός προσδιορισμός στο 'βοηθούς'. Η μετάφραση: '*αν προσφέρουμε τους εαυτούς μας ως βοηθούς που να είναι τέτοιοι*'.
- 4 ἡμᾶς αὐτούς:** προσέξτε την αυτοπάθεια, για την οποίαν μιλήσαμε πιο πριν. **οἵοίπερ...ἦσαν:** αναφορική παραβολική πρόταση. **οἵοίπερ:** κατηγορούμενο. Ο δεύτερος τόνος ανήκει στο 'περ'. **ἐκεῖνοι:** υποκείμενο στο ρ. 'ἐκεῖνοι = οἱ ἐνθάδε κείμενοι'. **ζῶντες:** συνημμένη επιρρ. *μτχ.* χρονική '*ὅταν ζούσαν*'. **τίνας:** αντικείμενο στο ρ. **ἂν τιμῶμεν:** το ρ. με δυνητική ευκτική.
- 5 μᾶλλον τῶν ἐνθάδε κειμένων:** έναρθρη *μτχ.* ως ουσιαστικό συντασσόμενη με το 'μᾶλλον' ως γενική συγκριτική. **τίνας:** αντικείμενο στο ρ. 'ἂν ποιοίμεθα'. **τῶν ζώντων:** έναρθρη *μτχ.* ως ουσιαστικό συντασσόμενη με το 'τίνας' ως γενική διαιρετική.
- 6 περὶ πολλοῦ:** συντάσσεται με το ρ. ως έκφραση: 'περὶ πολλοῦ ποιοῦμαι τινά *ενδιαφέρομαι πολύ για κάποιον*'. **ἢ τοὺς...προσήκοντας:** β' όρος συγκρίσεως από το 'δικαιότερον'. 'οἱ προσήκοντες = *οι συγγενεῖς*'. 'τούτοις = τοῖς ἐνθάδε κειμένοις = *οι νεκροί*', συντάσσεται με το 'προσήκοντας' ως δοτική της συνοδείας. **οἱ...ἀπέλαυσαν:** αναφορική προσδιοριστική πρόταση με οριστική. **τῆς...ἀρετῆς:** Το ρ. 'ἀπολαύω' έχει τις εξής συντάξεις: i) 'ἀπολαύω τι *απολαμβάνω κάτι*' με μια αιτιατική πράγματος ως αντικείμενο. ii) 'ἀπολαύω τί τινός *απολαμβάνω κάτι από κάτι / κάποιον*' αναλόγως αν το 'τινός' είναι πρόσωπο ή πράγμα. iii) 'ἀπολαύω τινός *δέχομαι μία απόλαυση από κάτι / κάποιον*'. Και στις τρεις αυτές συντάξεις αντικείμενο του ρ. είναι **μόνο η αιτιατική πτώση**, η γενική που ακολουθεί δεν είναι αντικείμενο, αλλά στην σύνταξη (ii) μπορεί να είναι είτε γενική κτητική στο 'τί' (= *απολαμβάνω κάτι που ανήκει σε κάποιον άλλον*), είτε γενική διαιρετική ή της αφαιρετικής (της προέλευσης) πάλι στο 'τί' (= *απολαμβάνω ένα μέρος από ένα ολόκληρο σύνολο*). Στην σύνταξη (iii) η γενική είναι της προέλευσης (αφαιρετική), ή διαιρετική, π.χ. 'τῆς ἐλευθερίας ἀπολαύομεν = *απολαμβάνουμε τις συνέπειες από την ελευθερία*' (Συντ. Jean Humbert, §449). Επειδή όμως μεταφράζεται πρόχειρα στα ν.ε. ως '*απολαμβάνουμε την ελευθερία μας*', θεωρούμε **λανθασμένα** ότι η γενική **είναι αντικείμενο**. Στο χωρίο του κειμένου έχουμε την σύνταξη (ii): 'οἱ ἀπέλαυσαν τὸ ἴσον τῆς ἀρετῆς *οι οποίοι απόλαυσαν το ίδιο μερίδιο από την αρετή = απόλαυσαν την ίδια αρετή*'. **τούτων:** γενική συντασσόμενη με το 'τῆς ἀρετῆς' ως γενική υποκειμενική.

κή, 'τούτων = τῶν ἐνθάδε κειμένων = των νεκρών'. **τὸ ἴσον:** αιτιατική πτώση, κανονικό αντικείμενο στο ρ. **τοῖς ἄλλοις:** δοτική συντασσόμενη με το 'ἴσον' ως δοτική επιρρηματική του μέτρου ή της διαφοράς (οι δοτικές με επίθετα ομοιότητας **δεν είναι αντικειμενικές**. Π.χ. η έκφραση 'ὅμοιός εἰμι σοί' σημαίνει 'εἶμαι ἴδιος με μέτρο σύγκρισης εσένα'. Τώρα αν ορισμένοι το μεταφράζουν 'μοιάζω σε σένα', αυτό δεν σημαίνει ότι η δοτική είναι αντικείμενο).

- 7 ἀποθανόντων:** απόλυτη μτχ., χρονική, με ενν. υποκείμενο το 'τούτων = τῶν ἐνθάδε κειμένων = των νεκρών'. **τῆς δυστυχίας μετέχουσιν:** 'παίρνουν ένα μερίδιο από την δυστυχία', το ρ. 'μετέχω τινός' συντάσσεται με γενική πτώση που δεν είναι αντικείμενο, αλλά γενική διαιρετική (Συντ. Jean Humbert, §§445,446). Το πνεύμα του ρήτορα: 'οι συγγενείς των νεκρών αυτών στρατιωτών μοιράστηκαν τα αποτελέσματα της ανδρείας εκείνων των νεκρών στον ίδιο βαθμό με όλους εμάς τους υπόλοιπους Αθηναίους, που δεν είμαστε συγγενείς των νεκρών, τώρα όμως που οι στρατιώτες είναι νεκροί το βάρος της λύπης το σηκώνουν μόνοι τους'. Δηλ. 'στα κέρδη πήραμε μέρος όλοι οι Αθηναίοι, όμως στην λύπη παίρνουν μέρος μόνο οι συγγενείς'.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Εμείς φαινόμαστε σε εμένα ότι είναι δυνατόν να αποδώσουμε αυτήν εδώ ως μοναδική ευγνωμοσύνη στους νεκρούς που βρίσκονται εδώ μπροστά μας, αν τους γονείς αυτών εδώ με όμοιο τρόπο, όπως εκείνοι, τους φροντίσουμε, και τα παιδιά τους τα αγαπήσουμε σαν να είμαστε εμείς οι γονείς τους, και στις συζύγους τους προσφέρουμε τους εαυτούς μας ως βοηθούς, που να είναι τέτοιοι, όπως ήσαν εκείνοι όταν ζούσαν. Διότι ποιούς είναι δυνατόν να τιμάμε περισσότερο από αυτούς εδώ τους νεκρούς; Και ποιους από τους ζωντανούς είναι δυνατόν να φροντίσουμε πιο δίκαια, παρά τους συγγενείς αυτών των νεκρών, οι οποίοι πήραν το ίδιο μερίδιο με τους υπόλοιπους Αθηναίους από την αρετή αυτών των νεκρών, όμως μετά τον θάνατο εκείνων μόνοι τους παίρνουν μέρος στην λύπη;